

Драгана МРШЕВИЋ-РАДОВИЋ
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

ОБРАТИ (ЗЕЛЕН) БОСТАН

Једна таичка пословица каже: „Боље је да откинеш главу вртлару него незрелу дињу” (Vox populi, 382).

А она је врло блиска српском изразу *обрати (зелен) бостан*. Придев *зелен* употребљен је у значењу „незрео”, а *бостан* је турцизам персијског порекла и означавао је „врт за диње и лубенице”, потом, по закону синегдохе, „диње и лубенице уопште”. Према Скоку, ову реч имају и други балкански језици – бугарски, албански, цинцарски, румунски, новогрчки, а у бугарском се употребљава у саставу израза *обрах бостана* и *обрах си зелен бостаня*. Међу Вуковим пословицама забележена је у контексту: Како ради, обраће зелен бостан, тј. пропашће. Према једном тумачењу, то је поука настала из праксе: баштован који обере зелен бостан не може другоме да га прода и због тога губи новац, тј. материјално пропада. Занимљиво је да се на сличан начин тумачи значење фразеологизам у бугарском језику – „пре времена потрошити, изгубити свој доходак, приход”, „сам себи посао покварити” (Фразеологичен речник на бугарски јазик, 2, 11).

У српском језику, према Речнику САНУ, фразеологизам *обрати (зелен) бостан* примењује се за онога који за неки свој поступак очекује неке непријатне последице или казну (уп. Још само да положим суду кауцију, па је твој Перо обрао бостан. М. Глишић). Ако ови завладају, обрасмо ми зелен бостан. Д. Ћосић). О каквим је последицама реч не експлицира се, али свакако не мисли се или бар не само на материјалну пропад.

Зато ћемо скренути пажњу на једну важну чињеницу: у „Казнитељном законнику за Књажество Србију” из 1864. године налазимо да се према једном члану законика предвиђа: „Да се казни новчано од три цванцика до три талира, или затвором од једног до три дана, или бојем [тј. батинама] са десет удараца ко незрело воће или бостан продаје”. (Још ће се притом

ово воће или бостан одузети, а бостанција је дужан да купцу новац узет за бостан врати.) (Зак. 6, 143).

Зашто је тако строго забрањено било продавати зелен бостан и зашто се једним чланом баш Санитетског законика (из 1919. године, на пример), забрањује продаја незрелог воћа?

Одговор лежи у опасности да се могуће стомачне болести у лошим епидемиолошким условима могу лако да претворе у епидемију, а страх је разумљиво изузетно велики када помислимо да је у прошлости превентива била и још много значајнија него данас.

И данас *обрати (зелен) бостан* значи „зло проћи”, баш као што је имао очекивати и несавесни бостанција, којем је за учињени прекршај следила заслужена казна.

ЛИТЕРАТУРА

- Vox populi, (zlatnja knjiga poslovice svijeta)*, (пріг. Tomislav Radić), Zagreb, Globus, 1989.
- Вук Стеф. Карацић, *Српске народне пословице*, Сабрана дела Вука Карацића, књига девета, Београд, Просвета, 1965.
- Казнителный законикъ за Княжество Србию*, Београд, 1864.
- P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, knjiga prva, 1971.
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Институт за српски језик, Српска академија наука и уметности, књига 2, Београд, 1971.
- Фразеогичен речник на българския език* (К. Ничева, С. Спасова-Михайлова, Кр. Чолакова), I (1974); II (1995), София.

